

03.10.2016

Sj/1

Tulisi päättää 3.10.2016

§ 854

Lausunnon antaminen hallituksen esitysluonnoksesta uudeksi kirjastolaiksi

HEL 2016-009334 T 03 00 00

Päätös

Kaupunginhallitus totesi lausuntonaan hallituksen esitysluonnoksesta uudeksi kirjastolaiksi seuraavaa:

Yleistä

Kaupunginhallitus pitää esitysluonnosta kirjastolain uudistamisesta tervetulleena ja olennaisilta osiltaan onnistuneena. Yleiset kirjastot ovat kunnissa tärkeä keino toteuttaa perustuslain 16 §:ssä tarkoitettua yksilön oikeutta kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Lakiesitys asemoi kirjaston edelleen kunnan perus- ja lähipalveluksi.

Demokratian, aktiivisen kansalaisuuden ja elinikäisen oppimisen ottaminen vielä aiempaa näkyvämmiin mukaan kirjaston tehtäviin vastaa Helsingin kaupungin käsitystä tarvittavan muutoksen suunnasta. Myös kirjastojen verkostomainen toiminta kansalaisten palvelemiseksi saa lakiesityksessä selvää tukea. Kirjastoalalla digitalisoitumisen hyödyt sekä kansallisesti että paikallisesti ovat isot, ja niissä on edelleen käyttämättöä potentiaalia. Suurin haaste suomalaisten kirjastojen e-palvelujen järjestämisessä on kansalaisten tasaveroisen tiedonsaannin takaaminen myös e-aineiston osalta.

Esitysluonnoksessa on uutta yleisen kirjaston tehtävien määrittely. Tämä on tarpeen aikana, jolloin verkostoituminen ja yhteisesti tuotetut palvelut kunnissa lisääntyvät. Yhteistyö ja verkostoituminen helpottavat, kun jokaisen toimijan oma alue on selkeästi määriteltä.

Esityksen perustelujen mukaan Helsingin kaupunginkirjaston toiminta yleisten kirjastojen keskuskirjastona jatkuu. Nimi lyhenee Valtakunnalliseksi keskuskirjastoksi, mitä kaupunginhallitus pitää hyvänä. Tehtävät määritellään uudelleen aiempaa yleisemmällä tasolla, mikä mahdollistaa resurssien joustavan uudelleen suuntaamiseen muuttuvissa oloissa.

Kuntatalouden kannalta lakiesitys on neutraali. Keskuskirjastotoiminnan valtionrahoitus on esityksen mukaan jatkossakin varmistettava.

Yksityiskohtaisia kommentteja ja muutosehdotuksia:

Postiosoite

PL 10
00099 HELSINGIN KAUPUNKI
kaupunginkanslia@hel.fi

Käyntiosoite

Pohjoisesplanadi 11-13
Helsinki 17
<http://www.hel.fi/kaupunginkanslia>

Puhelin

+358 9 310 1641

Faksi

+358 9 655 783

Y-tunnus

0201256-6

Tilinro

F10680001200062637

Alv.nro

F102012566

03.10.2016

Sj/1

2 § Lain tavoite

Sananvapaus on noussut yhteiskunnallisessa keskustelussa esiin aiempaa voimakkaammin. Kirjastoilla on rooli sananvapauden takaajina. Ne turvaavat pääsyä tiedon lähteille ja toisaalta lukemisen edistäjinä ja kansalaisten mediataitojen tukijoina ovat nostamassa julkisen keskustelun tasoa. Mm. Helsingin kaupunginkirjaston arvoihin on otettu sananvapaus. Kaupunginhallitus ehdottaa, että myös kirjastolain tavoitteisiin kohtaan 5 lisätään sananvapauden edistäminen.

3 § Määritelmät

Yleisten kirjastojen kentän toimijoiden määrittely on tarpeen.

4 § Valtion vastuu

Kaupunginhallitus pitää Helsingin kaupunginkirjaston – Yleisten kirjastojen keskuskirjaston kannalta erittäin tärkeänä, että opetus- ja kulttuuriministeriö laatii lain valmistumisen jälkeen lakiin perustuvan strategian ja toimintaohjelman. Nämä ovat nykyisen lain voimassaoloaikana osoittautuneet alaa myönteisesti ohjaaviksi asiakirjoiksi kirjastojen itse laatimien Yleisten kirjastojen neuvoston valtakunnallisten strategioiden rinnalla.

5 § Kunnan vastuu

Kaupunginhallitus pitää tärkeänä, että kuntalaisten osallistuminen on mainittu lakitekstissä. Valtakunnallisia palveluja ja kirjastojen yhteistoimintaa edistävän keskuskirjastotoiminnan näkökulmasta on tarpeen myös 3 momentti, jossa säädetään kuntien velvollisuudesta järjestää toiminta tarvittaessa 'yhteistyössä muiden viranomaisten, kirjastoalan toimijoiden ja muiden yhteisöjen kanssa'.

Helsingin kaupunki painottaa lisääntyvää yhteistoimintaa kaupungin sisällä. Pykälää ehdotetaan sen vuoksi täydennettäväksi maininnalla kunnan muista toimijoista, jolloin ao. kohta kuuluisi seuraavasti: "yhteistyössä muiden viranomaisten, kirjastoalan ja kunnan muiden toimijoiden sekä muiden yhteisöjen kanssa".

6 § Yleisen kirjaston tehtävä

Kirjastotila nostetaan aiempaa selvemmin resurssiksi, jonka kunta voi tarjota asukkailleen. Tämä vastaa Helsingin kaupungin kokemusta. Myös yhteiskunnallisen ja kulttuurisen vuoropuhelun edistäminen sopii erittäin hyvin yleisen kirjastojen tehtäväksi.

Tehtävä 4 sisältää veloitteen lukutaidon ja sitä kautta myös kirjoitustaidon ylläpitämiseen. Lakitekstin perusteluissa veloitteen sisältöä on tar-

kennettu: 'Monipuolisen luku- ja kirjoitustaidon tukemista kirjasto toteuttaisi ohjaamalla kirjaston käyttäjiä erilaisten mediasisältöjen vastaanotamisessa ja tuottamisessa sekä tieto- ja viestintäteknologian käytössä'. Pelkän lakitekstin lukeminen antaa asiasta kuitenkin varsin laajan kuvan. Kirjoitustaidon tukeminen laajemmin käsitettynä merkitsisi kirjastoissa merkittävää uutta tehtäväkenttää. Lain perusteluissa on tarkennettava, mitä kirjaston roolilla kirjoitustaidon edistämässä tarkoitetaan.

7 § Yleisen kirjaston toiminnan järjestäminen

Lain perusteluissa viitataan varsin yleisellä tasolla riittäviin aukioloaikoihin ja fyysiseen saavutettavuuteen. Tässä eikä muissakaan pykälissä ei ole otettu huomioon lisääntyviä verkkoaineistoja ja –palveluita, joilla on kirjaston perustehtävän järjestämisen kannalta erittäin merkittävä ja kasvava rooli. Verkossa kuntarajat hälvenevät sekä käyttäjän näkökulmasta että teknisesti.

Kansalaiset ovat kirjastojen tarjoaman lisensoidun e-aineiston osalta maantieteellisesti eriarvoisessa asemassa, mikä rikkoo perustuslain 16 §:n tarkoitusta. Kirjastojen lisensoimat e-aineistot on koottu hyvin toimivaan valtakunnalliseen ekirjasto.kirjastot.fi-palveluun. Lisensoidun aineiston käyttöoikeus rajautuu kuitenkin kunnan ja sen panostuksen mukaan, vaikka e-aineisto ei ole mitenkään sidottu paikalliseen kokoelmaan. Kansalliseksi tavoitteeksi tulisikin asettaa yleisten kirjastojen yhteisen lisensoidun e-aineiston kokoelman perustaminen esimerkiksi Tanskan ja Hollannin tavoin. Näissä maissa pääsy e-aineistoon on arvioitu tasa-arvon kannalta yhtä tärkeäksi kuin painetun aineiston saatavuuden takaaminen, ja lisenssit on hankittu valtakunnallisesti kaikkien kansalaisten käyttöön. Kirjastojen yhteinen e-aineistokokoelma tulisi myös kytkeä Suomi.fi-tunnistautumiseen. Tämä mahdollistaisi aidon digitaalisen asiakaskokemuksen kirjastojen lisensoimaan e-aineistoon ilman painetun aineiston logistiikkaa noudattavaa maantieteellistä rajausta.

Kirjasto on yksi tärkeä keino ylläpitää ja tukea uussuomalaisten omakielisyyttä. Tällä hetkellä Helsingin kaupunginkirjasto ylläpitää koko maata palvelevaa Monikielistä kirjastoa osana keskuskirjastotoimintaa. Lakiesityksen mukaan tehtävänanto muuttuisi. Monikielinen kirjasto ei olisi enää osa keskuskirjastoa, vaan esim. saamelaiskirjastoon rinnastuva, yhdelle kirjastolle annettu erillistehtävä ja siihen liittyvä rahoitus. Kaupunginhallitus pitää tätä muutosta loogisena.

8 § Yhteistyö

Valtakunnallisen keskuskirjaston työn vaikuttavuuden takaamiseksi kirjastojen velvoittaminen yhteistyöhön on hyvä.

Pykälässä ja sen perusteluissa keskitytään kirjastojen ja kirjastoalan toimijoihin. Kaupunginhallitus painottaa yhteistyötä myös muiden kump-panien, erityisesti kunnan muiden toimijoiden kanssa. Kunnan palveluja tuotetaan nyt ja jatkossa yhä enemmän yhteistyössä. Lisäksi erityisesti kirja-alan yhteistyö olisi syytä nostaa lain perusteluosassa näkyvämmäksi, kun lain yhtenä tavoitteena on lukemiskulttuurin edistäminen. Yhteistyö kirja-alan kanssa ulottuu myös metatiedon tuotantoon. Keskuskirjasto tekee ja muun maan osalta koordinoi myös erittäin laajaa ja syvälle menevää YLE-yhteistyötä, jossa kaksi julkisen palvelun toimijaa on yhdistänyt voimansa lakisääteisten tavoitteidensa saavuttamiseksi. Esimerkkinä lukemista edistävä kaunokirjallisuuden portaali Kirjasampo, johon tuotetaan ajankohtaiset liittymät YLE:n kirjallisuus- ja muihin relevantteihin ohjelmiin.

Pykälään on lisättävä maininta yhteistyöstä kunnan muiden toimijoiden kanssa. Perusteluissa tulisi yhtenä yhteistyötahona mainita kirja-ala.

Kirjastopalveluiden verkottuminen vaikuttaa myös tilastointiin. Pitkälle menevälle yhteistyölle perustuvien hankkeiden ja yhteistilojen kuten Helsingin Maunula-talon toimintojen ja kävijämäärien jakaminen eri toimijoiden tilastoihin on jatkossa ratkaistava haaste.

9 § Valtakunnallinen keskuskirjasto

Kaupunginhallitus arvostaa kaupunginkirjaston saamaa valtakunnallista keskuskirjastotehtävää ja näkee sen edut myös omien kirjastopalvelujensa kehittämisessä. Myös keskustakirjastohanke on luonteeltaan osin valtakunnallinen, siitä rakennetaan suomalaisten yleisten kirjastojen lipulaivaa. Keskustakirjaston vaikutus ulottuu laajasti kansainväliseen kirjastoyhteisöön.

Keskuskirjastotehtävät kirjoitetaan lakiesityksessä uudelleen ja nostetaan lakitasolle. Sen mukaan valtakunnallisen keskuskirjaston tulee 1) kehittää yleisten kirjastojen valtakunnallisia palveluja yhteistyössä kirjastojen kanssa; 2) edistää yleisten kirjastojen keskinäistä yhteistoimintaa; ja 3) suorittaa opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa sovitut muut tehtävät.

Kaupunginhallitus kannattaa keskuskirjaston tehtävien kirjaamista lakiin. Tehtäväluettelon 1. kohtaa on kuitenkin täydennettävä palvelujen tuottamisella. Lisäys vastaa myös tämänhetkistä tilannetta. Kyseinen kohta kuuluisi näin ollen: "kehittää ja tuottaa yleisten kirjastojen valtakunnallisia palveluja yhteistyössä kirjastojen kanssa".

Valtakunnallisia yleisiä kirjastoja koskevia tehtäviä on myös Kansalliskirjastolla. Tehtävät on muotoiltu saman tyyppisesti. Yliopistolain 70 §:n mukaan Kansalliskirjaston tehtävänä on "kehittää ja tarjota kansallisia

palveluja yliopistojen kirjastoille, yleisille kirjastoille, ammattikorkeakoulukirjastoille ja erikoiskirjastoille sekä edistää kirjastoalan kotimaista ja kansainvälistä yhteistyötä'.

Useissa maissa kirjastojen kansalliset tehtävät on keskitetty kansalliskirjastoille. Suomessa kirjastosektorin kansallinen kehittämistyö ja palvelutuotanto on jaettu kahdelle toimijalle: Kansalliskirjastolle ja Valtakunnalliselle keskuskirjastolle, joiden työnjako on selkeä ja tarkoituksenmukainen. Toimintaprofiilit täydentävät toisiaan, päällekkäisyyksiä ei ole. Kansallisten kirjastopalveluiden kehittämisen ja kirjastoverkoston toimivuuden kannalta keskuskirjasto tekee työtä, jota mikään muu toimija ei tee.

Keskuskirjasto keskittyy alueisiin, joilla tutkimusorientoituneiden kirjastojen intressit ovat selkeästi erilaiset. Erot johtuvat pitkälti käyttäjäkunnista. Esimerkiksi aineiston sisällönkuvailu tai palveluista viestiminen on erilaista peruskansalaisille ja tutkijoille. Myös yleisten kirjastojen käyttäjiä kiinnostavan e-aineiston tuottajat poikkeavat intresseiltään tieteellisten kirjastojen aineistotoimittajista olennaisesti. Kansalliskirjasto puolestaan tukee yleisiä kirjastoja tuottamalla esim. kaikille kirjastosektoreille yhteisiä työvälineitä kuten standardeja.

Keskuskirjasto auttaa yleisiä kirjastoja rakentamaan käyttäjilleen laadukkaita asiakaskokemuksia verkossa ja fyysisissä kirjastoissa. Sen toiminta-alueita on kansallisten kehittämishankkeiden ja kirjastojen yhteistyön edistämisen lisäksi erityisesti viestintä. Sen palvelut tukevat kirjastojen tietojohdantaa sekä kehitys- ja koulutustoimintaa, esimerkiksi yleisten kirjastojen toimintatilastot ja hankerekisteri visualisointineen, yleisten kirjastojen raportointipalvelu, Vaikuttavuus-sivusto sekä Kirjastokaistan täydennyskoulutusvideot.

Kansalliskirjaston ja keskuskirjaston tiiviin yhteistyön päämääränä ovat ketterästi kehitettävät digitaliset ratkaisut ja niitä tukeva kansallinen kehittämistyö, joka perustuu mm. Finna-strategiaan, Kansallisen digitaalisen kirjaston kokonaisarkkitehtuuriin sekä Kansalliseen palveluarkkitehtuuriin.

Kansalliskirjaston ja yleisten kirjastojen valtakunnallisen keskuskirjaston välinen työnjako päivitetään toimijoiden yhteistyönä yksityiskohtaisesti vuoden 2016 loppuun mennessä.

10 § Kehittämiskirjasto

Kaupunginhallitus pitää hyvänä, että alueellisesta kehittämisestä vastaavat kirjastot nähdään entistä enemmän verkkona. Se tukee myös keskuskirjaston toimintaa.

11 § Maksuttomuus ja maksut

Maksuttomuus on suomalaisen yleisen kirjastopalvelun peruspilari ja konkretisoi osaltaan perustuslain 16 §:ä.

Varausmaksuista valtakunnassa käyty keskustelu osoittaa, että eri tyyppisissä kunnissa niiden dynamiikka vaihtelee. Tiheään asutetussa pääkaupungissa aineiston saatavuus on ratkaisevasti parempi kuin harvaan asutulla seudulla, eikä aineiston saaminen käyttöön varaamalla ole vastaavasti olennainen sivistyspoliittinen painopiste. Koska laki koskee koko maata, on varausten maksuttomuus perusteltu ratkaisu.

Kaupunginhallitus pitää tarkoituksenmukaisena, että kirjasto perii asiakkaiden käyttäytymistä ohjaavia ja sanktioluontoisia maksuja. Näitä ovat myöhästymismaksut ja noutamattomien varausten maksut, joiden avulla edistetään ensisijaisesti aineiston kiertoa ja siten parempaa saatavuutta kaikille käyttäjille.

14 § Lainauskielto ja kirjaston käyttökielto

Ehdotettu säännös merkitsee, että useimmat kirjastot, pääkaupunki-seudun Helmet-kirjastot mukaan lukien, joutuisivat kiristämään lainauskieltolinjaansa olennaisesti. Laki ei sallisi lainaamista, mikäli myöhästymismaksuja olisi kertynyt yhdenkään päivän osalta. Esimerkiksi Helmet-alueen nykyiset käyttösäännöt mahdollistavat lainaamisen, mikäli kertyneitä maksuja on enintään 30 euroa. Kaupunginhallitus ehdottaa, että pykälää ja sen perusteluita muutetaan niin, että lainauskielto tulee voimaan, jos myöhästymismaksut ylittävät kunkin kirjaston käyttösäännöissään määrittelemän summan.

16 § Osaaminen ja johtaminen

Kirjastolakiehdotuksessa määritellään kirjaston tehtävät aiempaa tarkemmin. Vastaavasti osaaminen ja johtaminen tulee kytkeä annettuihin tehtäviin. Lakiehdotuksen muotoilut vastaavat kaupunginhallituksen käsitystä kirjastotoimen osaamis- ja johtamistarpeista.

17 § Rahoitus

Kirjastopalvelujen järjestämisen valtionosuudesta sekä keskuskirjasto-tehtävästä ja muista erillistehtävistä maksettaisiin kunnalle saman tasoisesti kuin nyt. Kaupunginhallitus toteaa, että verkostomainen toiminta lisää painetta yhteisesti tuotettujen palveluiden rakentamiseen.

Kaikille kansalaisille tasavertaisesti avoimen e-aineiston saatavuuden järjestäminen on tällä hetkellä avoin kysymys ja edellyttää tavalla tai toisella valtakunnallista ratkaisua.

03.10.2016

Sj/1

Pykäläkohtaiset muutosehdotukset

2 §

Lisätään kirjastolain tavoitteisiin kohtaan 5 sananvapauden edistäminen.

5 §

Lisätään lakitekstiin kunnan muut toimijat: yhteistyössä muiden viranomaisten, kirjastoalan ja kunnan muiden toimijoiden sekä muiden yhteisöjen kanssa.

6 §

Tarkennetaan lain perusteluissa, mitä tarkoitetaan kirjaston roolilla kirjoitustaidon edistämisessä.

8 §

Lisätään maininta kunnan muista toimijoista: Yleinen kirjasto voi tässä laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi toimia yhteistyössä viranomaisten, kirjastoalan ja kunnan muiden toimijoiden sekä muiden yhteisöjen kanssa. Lisätään perustelutekstiin maininta yhteistyöstä kirja-alan kanssa.

9§

Konkretisoidaan valtakunnallisen keskuskirjaston tehtävän 1 muotoilua tavalla, joka vastaa tarvetta ja tämänhetkistä tilannetta: 'kehittää ja tuottaa yleisten kirjastojen valtakunnallisia palveluja yhteistyössä kirjastojen kanssa'.

14 §

Muutetaan lainauskieltoa koskeva kohta kuulumaan niin, että lainauskielto tulee voimaan, jos myöhästymismaksut ylittävät kunkin kirjaston käyttösäännöissään määrittelemän summan.

Esittelijä

apulaiskaupunginjohtaja
Ritva Viljanen

Lisätiedot

Leena Mickwitz, kaupunginsihteeri, puhelin: 310 36054
leena.mickwitz(a)hel.fi

Muutoksenhaku

Muutoksenhakukielto, valmistelu tai täytäntöönpano

03.10.2016

Sj/1

Otteet

Ote

Lausunnon pyytäjä

Päätösehdotus

Päätös on ehdotuksen mukainen.

Tiivistelmä

Lausunnon keskeinen sisältö

Helsingin kaupunki pitää esitysluonnosta kirjastolain uudistamisesta tervetulleena ja olennaisilta osiltaan onnistuneena. Yleiset kirjastot ovat kunnissa tärkeä keino toteuttaa perustuslain § 16:ssa tarkoitettua yksilön oikeutta kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Lakiesitys asemoi kirjaston edelleen kunnan perus- ja lähipalveluksi.

Demokratian, aktiivisen kansalaisuuden ja elinikäisen oppimisen ottaminen vielä aiempaa näkyvämmiin mukaan kirjaston tehtäviin vastaa kaupunginhallituksen käsitystä tarvittavan muutoksen suunnasta. Myös kirjastojen verkostomainen toiminta saa esityksessä selvää tukea. Kirjastoalalla digitalisoitumisen hyödyt ovat isot. Suurin haaste suomalaisien kirjastojen e-palvelujen järjestämisessä on kansalaisten tasaveroisen tiedonsaannin takaaminen myös e-aineiston osalta.

Yleisen kirjaston tehtävien määrittely on tarpeen aikana, jolloin verkostoituminen ja yhteisesti tuotetut palvelut kunnissa lisääntyvät.

Kaupunginhallitus pitää hyvänä, että Valtakunnallisen keskuskirjaston tehtävät on esityksessä määritelty aiempaa yleisemmällä tasolla.

Kaikille kansalaisille tasavertaisesti avoimen e-aineiston saatavuuden järjestäminen on tällä hetkellä avoin kysymys ja edellyttää tavalla tai toisella valtakunnallista ratkaisua.

Helsingin kaupunki esittää seuraavia muutoksia ehdotettuihin säännöksiin:

2 §: Lisätään kirjastolain tavoitteisiin sananvapauden edistäminen.

5 §: Lisätään lakitekstiin maininta kunnan muista toimijoista.

6 §: Tarkennetaan lain perusteluissa, mitä tarkoitetaan kirjaston roolilla kirjoitustaidon edistämässä.

8 §: Lisätään 2. momentin yhteistyötahoihin kunnan muut toimijat. Lisätään pykälän yksityiskohtaisiin perusteluihin maininta yhteistyöstä kirjallan kanssa.

9 §: Täsmennetään valtakunnallisen keskuskirjaston tehtävien kohdan 1 muotoilua lisäämällä siihen maininta palvelujen tuottamisesta. Lisäys vastaa kirjastojen tarvetta ja tämänhetkistä tilannetta.

14 §: Muutetaan pykälä kuulumaan niin, että lainauskielto tulee voimaan, jos myöhästymismaksut ylittävät kunkin kirjaston käyttösäännöissään määrittelemän summan ja tehdään vastaavat muutokset lain perusteluihin.

Esittelijän perustelut

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt lausuntoa hallituksen esitysluonnoksesta laeiksi yleisistä kirjastoista ja opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta.

Opetus ja kulttuuriministeriö pyytää lausunnonantajaa tiivistämään lausunnon päätteeksi lausuntoon sisältyvän keskeisimmän sisällön lyhyesti (enimmäispituus 1 sivu) otsikolla ”lausunnon keskeinen sisältö”. Lausunnon keskeinen sisältö on tarkoitus ottaa ministeriön laatimaan lausuntoyhteenvetoon. Lausuntoyhteenveto julkistetaan opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivuilla.

Lausunto pyydetään toimittamaan sähköpostitse seuraaviin osoitteisiin: kirjaamo@minedu.fi ja kirjastolaki@minedu.fi viimeistään 23.9.2016.

Kuten ministeriön lausuntopyynnössä todetaan, esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki yleisistä kirjastoista, joka korvaisi nykyisen kirjastolain. Ehdotettuun lakiin lisättäisiin säännökset määritelmistä, valtion ja kunnan vastuusta, yleisen kirjaston tehtävistä, kirjaston käyttäjän velvollisuudesta sekä lainauskiellosta ja kirjaston käyttökiellosta. Lailla uudistettaisiin lain tavoitetta ja soveltamisalaa, keskus- ja maakuntakirjastoja, maksuttomuutta, käyttösääntöjä ja henkilöstöä koskevat säännökset.

Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaisi yleisiä kirjastoja koskevasta valtakunnallisesta kirjastopolitiikasta ja sen kehittämisestä. Kunnan tehtävänä olisi yleisen kirjaston toiminnan järjestäminen. Yleinen kirjasto olisi edelleen perus- ja lähipalvelu.

Nykyisen yleisten kirjastojen keskuskirjaston tehtävät uudistettaisiin. Keskuskirjaston nimi muutettaisiin valtakunnalliseksi keskuskirjastoksi. Uutena alueellisen toiminnan mallina alueellinen keskuskirjasto korvaisi nykyisen maakuntakirjaston. Alueellisella keskuskirjastotoiminnalla

tuettaisiin yleisten kirjastojen palvelujen tasapuolista saatavuutta. Alueellista kirjastotoimintaa koskevat tehtävät uudistettaisiin.

Yleisen kirjaston maksutonta toimintaa olisi yleisen kirjaston omien aineistojen käyttö, lainaus ja varaaminen sekä ohjaus ja neuvonta. Maksuttomia olisivat edelleen myös valtakunnallisen keskuskirjaston ja alueellisten keskuskirjastojen yleisille kirjastoille antamat kaukopalvelut. Maksuja kunta voisi periä muista kuin maksuttomista palveluista, esimerkiksi myöhässä palautetusta aineistosta.

Laissa säädettäisiin yleisen kirjaston käyttäjän velvollisuuksista sekä lainauskiellosta ja kirjaston käyttökiellosta. Käyttösääntöjä koskeva säännös uudistettaisiin.

Yleisen kirjaston henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia uudistettaisiin siten, että asiantuntijatehtävässä toimivalta edellytettäisiin pääsääntöisesti soveltuvaa korkeakoulututkintoa. Kunnan kirjastolaitosta johtavalta vaadittaisiin virkaan tai tehtävään soveltuva ylempi korkeakoulututkinto, johtamistaito ja hyvä perehtyneisyys yleisten kirjastojen tehtäviin ja toimintaan.

Lisäksi ehdotetaan, että opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettuun lakiin tehdään teknisiä yleisiä kirjastoja koskeviin säännöksiin liittyviä muutoksia.

Ehdotetut lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2017.

Kulttuuri- ja kirjastolautakunta on antanut ehdotuksesta lausunnon 20.9.2016. Kaupunginhallituksen lausunto vastaa sisällöltään pääosin lautakunnan lausuntoa, vaikkakin lausuntoon on tehty joitain kirjoitustapaan liittyviä muutoksia. Lainauskieltoa koskeva 14 pykälä eroaa sisällöltään jossain määrin lautakunnan esittämästä. Lautakunta lähti lausunnossaan siitä, että esityksen perusteella olisi epäselvää, voiko yksittäinen kirjasto käyttösääntöissään poiketa 14 §:n lainauskieltoa koskevasta sääntelystä. Kaupunginhallitus katsoo lausunnossaan, että esitysluonnoksessa oleva lainauskielto on luonteeltaan ehdoton, ja esittää sen vuoksi kyseisen säännöksen muuttamista.

Esittelijä

apulaiskaupunginjohtaja
Ritva Viljanen

Lisätiedot

Leena Mickwitz, kaupunginsihteeri, puhelin: 310 36054
leena.mickwitz(a)hel.fi

Muutoksenhaku

Postiosoite
PL 10
00099 HELSINGIN KAUPUNKI
kaupunginkanslia@hel.fi

Käyntiosoite
Pohjoisesplanadi 11-13
Helsinki 17
<http://www.hel.fi/kaupunginkanslia>

Puhelin
+358 9 310 1641
Faksi
+358 9 655 783

Y-tunnus
0201256-6

Tilinro
FI0680001200062637
Alv.nro
FI02012566

03.10.2016

Sj/1

Muutoksenhakukielto, valmistelu tai täytäntöönpano

Otteet

Ote

Lausunnon pyytäjä

Päätöshistoria

Kulttuuri- ja kirjastolautakunta 20.09.2016 § 85

HEL 2016-009334 T 03 00 00

Lausunto

Kulttuuri- ja kirjastolautakunta antoi asiasta seuraavan lausunnon:

Yleistä

Helsingin kaupunki pitää kirjastolakiuudistusta tervetulleena ja olennaisilta osiltaan onnistuneena. Yleiset kirjastot ovat kunnissa tärkeä keino toteuttaa perustuslain § 16:ssa tarkoitettua yksilön oikeutta kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Lakiesitys asemoi kirjaston edelleen kunnan perus- ja lähipalveluksi.

Demokratian, aktiivisen kansalaisuuden ja elinikäisen oppimisen ottaminen vielä aiempaa näkyvämmiin mukaan kirjaston tehtäviin vastaa Helsingin kaupungin käsitystä tarvittavan muutoksen suunnasta. Myös kirjastojen verkostomainen toiminta kansalaisten palvelemiseksi saa lakiesityksessä selvää tukea. Kirjastoalalla digitalisoitumisen hyödyt sekä kansallisesti että paikallisesti ovat isot, ja niissä on edelleen käyttämättöitä potentiaalia. Suurin haaste suomalaisten kirjastojen e-palvelujen järjestämisessä on kansalaisten tasaveroisen tiedonsaannin takaaminen myös e-aineiston osalta.

Lakiesityksessä on uutta yleisen kirjaston tehtävien määrittely (6 §). Tämä on tarpeen aikana, jolloin verkostoituminen ja yhteisesti tuotetut palvelut kunnissa lisääntyvät. Yhteistyö ja verkostoituminen helpottuvat, kun jokaisen toimijan oma alue on selkeästi määritelty.

Esityksen perustelujen mukaan Helsingin kaupunginkirjaston toiminta yleisten kirjastojen keskuskirjastona jatkuu. Nimi lyhenee 'valtakunnalliseksi keskuskirjastoksi', mitä Helsingin kaupunki pitää parannuksena. Tehtävät määritellään uudelleen aiempaa yleisemmällä tasolla, mikä mahdollistaa resurssien joustavan uudelleen suuntaamiseen muuttuvissa oloissa.

03.10.2016

Sj/1

Kuntatalouden kannalta lakiesitys on neutraali. Keskus kirjastotoiminnan valtionrahoitus on esityksen mukaan jatkossakin varmistettava.

Yksityiskohtaisia kommentteja ja muutosehdotuksia:

2 § Lain tavoite

Sananvapaus on noussut yhteiskunnallisessa keskustelussa esiin aiempaa voimakkaammin. Kirjastoilla on rooli sananvapauden takaajina. Ne turvaavat pääsyä tiedon lähteille ja toisaalta lukemisen edistäjinä ja kansalaisten mediataitojen tukijoina ovat nostamassa julkisen keskustelun tasoa. Mm. Helsingin kaupunginkirjaston arvoihin on otettu sananvapaus. Ehdotamme, että myös kirjastolain tavoitteisiin kohtaan 5 lisätään sananvapauden edistäminen.

3 § Määritelmät

Yleisten kirjastojen kentän toimijoiden määrittely on tarpeen.

4 § Valtion vastuu

Helsingin kaupunginkirjasto – Yleisten kirjastojen keskuskirjasto pitää erittäin tärkeänä, että opetus- ja kulttuuriministeriö laatii lain valmistumisen jälkeen lakiin perustuvan strategian ja toimintaohjelman. Nämä ovat nykyisen lain voimassaoloaikana osoittautuneet alaa myönteisesti ohjaaviksi asiakirjoiksi kirjastojen itse laatimien Yleisten kirjastojen neuvoston valtakunnallisten strategioiden rinnalla.

5 § Kunnan vastuu

Helsingin kaupunki pitää tärkeänä, että kuntalaisten osallistuminen on mainittu lakitekstissä. Valtakunnallisia palveluja ja kirjastojen yhteistoimintaa edistävän keskuskirjastotoiminnan näkökulmasta on tarpeen myös 3 momentti, jossa säädetään kuntien velvollisuudesta järjestää toiminta tarvittaessa 'yhteistyössä muiden viranomaisten, kirjastoalan toimijoiden ja muiden yhteisöjen kanssa'.

Helsingin kaupunki painottaa lisääntyvää yhteistoimintaa kaupungin sisällä, mikä on viranomaistoimintaa laajempi ilmiö. Ehdotamme siksi lakitekstiin lisäystä 'yhteistyössä muiden viranomaisten, kirjastoalan ja kunnan muiden toimijoiden sekä muiden yhteisöjen kanssa.'

6 § Yleisen kirjaston tehtävä

Kirjastotila nostetaan aiempaa selvemmin resurssiksi, jonka kunta voi tarjota asukkailleen. Tämä vastaa Helsingin kaupungin kokemusta. Myös yhteiskunnallisen ja kulttuurisen vuoropuhelun edistäminen sopii erittäin hyvin yleisen kirjastojen tehtäväksi.

Tehtävä 4 sisältää veloitteen lukutaidon ja sitä kautta myös kirjoitustaidon ylläpitämiseen. Lakitekstin perusteluissa veloitteen sisältöä on tarkennettu: 'Monipuolisen luku- ja kirjoitustaidon tukemista kirjasto toteuttaisi ohjaamalla kirjaston käyttäjiä erilaisten mediasisältöjen vastaanottamisessa ja tuottamisessa sekä tieto- ja viestintäteknologian käytössä'. Pelkän lakitekstin lukeminen antaa asiasta kuitenkin varsin laajan kuvan. Kirjoitustaidon tukeminen laajemmin käsitettynä merkitsisi kirjastoissa merkittävää uutta tehtäväkenttää. Ehdotamme lain perusteluihin tarkennusta siitä, mitä tarkoitetaan kirjaston roolilla kirjoitustaidon edistämisessä.

7 § Yleisen kirjaston toiminnan järjestäminen

Lain perusteluissa viitataan varsin yleisellä tasolla riittäviin aukioloaikoihin ja fyysiseen saavutettavuuteen.

Tässä eikä muissakaan pykälissä ei ole otettu huomioon lisääntyviä verkkoaineistoja ja –palveluita, joilla on kirjaston perustehtävän järjestämisen kannalta erittäin merkittävä ja kasvava rooli. Verkossa kuntarajat hälvenevät sekä käyttäjän näkökulmasta että teknisesti.

Kansalaiset ovat kirjastojen tarjoaman lisensoidun e-aineiston osalta maantieteellisesti eriarvoisessa asemassa, mikä rikkoo perustuslain 16§:n tarkoitusta. Kirjastojen lisensoimat e-aineistot on koottu hyvin toimivaan valtakunnalliseen ekirjasto.kirjastot.fi-palveluun. Lisensoidun aineiston käyttöoikeus rajautuu kuitenkin kunnan ja sen panostuksen mukaan, vaikka e-aineisto ei ole mitenkään sidottu paikalliseen kokoelmaan. Kansalliseksi tavoitteeksi tulisikin asettaa yleisten kirjastojen yhteisen lisensoidun e-aineiston kokoelman perustaminen esimerkiksi Tanskan ja Hollannin tavoin. Näissä maissa pääsy e-aineistoon on arvioitu tasa-arvon kannalta yhtä tärkeäksi kuin painetun aineiston saatavuuden takaaminen, ja lisenssit on hankittu valtakunnallisesti kaikkien kansalaisten käyttöön. Kirjastojen yhteinen e-aineistokokoelma tulisi myös kytkeä Suomi.fi-tunnistautumiseen. Tämä mahdollistaisi aidon digitaalisen asiakaskokemuksen kirjastojen lisensoimaan e-aineistoon ilman painetun aineiston logistiikkaa noudattavaa maantieteellistä rajausta.

Kirjasto on yksi tärkeä keino ylläpitää ja tukea uussuomalaisten omakielisyyttä. Tällä hetkellä Helsingin kaupunginkirjasto ylläpitää koko maata palvelevaa Monikielistä kirjastoa osana keskuskirjastotoimintaa. Lakiesityksen mukaan tehtävänanto muuttuisi. Monikielinen kirjasto ei olisi enää osa keskuskirjastoa, vaan esim. saamelaiskirjastoon rinnastuva, yhdelle kirjastolle annettu erillistehtävä ja siihen liittyvä rahoitus. Helsingin kaupunki pitää tätä muutosta loogisena.

8 § Yhteistyö

Postiosoite

PL 10
00099 HELSINGIN KAUPUNKI
kaupunginkanslia@hel.fi

Käyntiosoite

Pohjoisesplanadi 11-13
Helsinki 17
<http://www.hel.fi/kaupunginkanslia>

Puhelin

+358 9 310 1641

Faksi

+358 9 655 783

Y-tunnus

0201256-6

Tilinro

F10680001200062637

Alv.nro

F102012566

Valtakunnallisen keskuskirjaston työn vaikuttavuuden takaamiseksi kirjastojen velvoittaminen yhteistyöhön on hyvä.

Pykälässä ja sen perusteluissa keskitytään kirjastojen ja kirjastoalan toimijoihin. Helsingin kaupunki painottaa yhteistyötä myös muiden kumppanien, erityisesti kunnan muiden toimijoiden kanssa. Kunnan palveluja tuotetaan nyt ja jatkossa yhä enemmän yhteistyössä. Lisäksi erityisesti kirja-alan yhteistyö olisi syytä nostaa lain perusteluosassa näkyvämmäksi, kun lain yhtenä tavoitteena (2 §, tavoite 3) on lukemiskulttuurin edistäminen. Yhteistyö kirja-alan kanssa ulottuu myös metatiedon tuotantoon. Keskuskirjasto tekee ja muun maan osalta koordinoi myös erittäin laajaa ja syvälle menevää YLE-yhteistyötä, jossa kaksi julkisen palvelun toimijaa on yhdistänyt voimansa lakisääteisten tavoitteidensa saavuttamiseksi. Esimerkkinä lukemista edistävä kaunokirjallisuuden portaali Kirjasampo, johon tuotetaan ajankohtaiset liittymät YLE:n kirjallisuus- ja muihin relevantteihin ohjelmiin. Ehdotamme pykälän muotoiluun lisäystä: Yleinen kirjasto voi tässä laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi toimia yhteistyössä viranomaisten, kirjastoalan ja kunnan muiden toimijoiden sekä muiden yhteisöjen kanssa ...' Lisäksi ehdotamme kirja-alan mainitsemista yhteistyökumppanina lain perusteluissa.

Helsingin kaupunki kiinnittää huomiota verkottumisen vaikutuksiin myös tilastointiin. Pitkälle menevälle yhteistyölle perustuvien hankkeiden ja yhteistilojen kuten Helsingin Maunula-talon toimintojen ja kävijämäärien jakaminen eri toimijoiden tilastoihin on jatkossa ratkaistava haaste.

9 § Valtakunnallinen keskuskirjasto

Helsingin kaupunki arvostaa saamaansa valtakunnallista keskuskirjastotehtävää ja näkee sen edut myös omien kirjastopalvelujensa kehittämisessä. Myös keskustakirjastohanke on luonteeltaan osin valtakunnallinen, siitä rakennetaan suomalaisten yleisten kirjastojen lippulaivaa. Keskustakirjaston vaikutus ulottuu laajasti kansainväliseen kirjastoyhteisöön.

Keskuskirjastotehtävät kirjoitetaan lakiesityksessä uudelleen ja nostetaan lakitasolle. Sen mukaan valtakunnallisen keskuskirjaston tulee 1) kehittää yleisten kirjastojen valtakunnallisia palveluja yhteistyössä kirjastojen kanssa; 2) edistää yleisten kirjastojen keskinäistä yhteistoimintaa; ja 3) suorittaa opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa sovitut muut tehtävät.

Helsingin kaupunki kannattaa tehtävien kirjoittamista lakiin. Helsingin kaupunki esittää kuitenkin tehtävän 1 muotoilun konkretisoimista taval-la, joka vastaa myös tämänhetkistä tilannetta: kehittää ja tuottaa yleis-

ten kirjastojen valtakunnallisia palveluja yhteistyössä kirjastojen kanssa.

Valtakunnallisia yleisiä kirjastoja koskevia tehtäviä on myös Kansalliskirjastolla. Tehtävät on muotoiltu samantyyppisesti. Yliopistolain 70 §:n mukaan Kansalliskirjaston tehtävänä on 'kehittää ja tarjota kansallisia palveluja yliopistojen kirjastoille, yleisille kirjastoille, ammattikorkeakoulukirjastoille ja erikoiskirjastoille sekä edistää kirjastoalan kotimaista ja kansainvälistä yhteistyötä'.

Useissa maissa kirjastojen kansalliset tehtävät on keskitetty kansalliskirjastoille. Suomessa kirjastosektorin kansallinen kehittämistyö ja palvelutuotanto on jaettu kahdelle toimijalle: Kansalliskirjastolle ja Valtakunnalliselle keskuskirjastolle, joiden työnjako on selkeä ja tarkoituksenmukainen. Toimintaprofiilit täydentävät toisiaan, päällekkäisyyksiä ei ole. Kansallisten kirjastopalveluiden kehittämisen ja kirjastoverkoston toimivuuden kannalta keskuskirjasto tekee työtä, jota mikään muu toimija ei tee.

Keskuskirjasto keskittyy alueisiin, joilla tutkimusorientoituneiden kirjastojen intressit ovat selkeästi erilaiset. Erot johtuvat pitkälti käyttäjäkunnista. Esimerkiksi aineiston sisällönkuvailu tai palveluista viestiminen on erilaista peruskansalaisille ja tutkijoille. Myös yleisten kirjastojen käyttäjiä kiinnostavan e-aineiston tuottajat poikkeavat intresseiltään tieteellisten kirjastojen aineistotoimittajista olennaisesti. Kansalliskirjasto puolestaan tukee yleisiä kirjastoja tuottamalla esim. kaikille kirjastosektoreille yhteisiä työvälineitä kuten standardeja.

Keskuskirjasto auttaa yleisiä kirjastoja rakentamaan käyttäjilleen laadukkaita asiakaskokemuksia verkossa ja fyysisissä kirjastoissa. Sen toiminta-alueita on kansallisten kehittämishankkeiden ja kirjastojen yhteistyön edistämisen lisäksi erityisesti viestintä. Sen palvelut tukevat kirjastojen tietojohdantaa sekä kehitys- ja koulutustoimintaa, esimerkkeinä yleisten kirjastojen toimintatilastot ja hankerekisteri visualisointineen, yleisten kirjastojen raportointipalvelu, Vaikuttavuus-sivusto sekä Kirjastokaistan täydennyskoulutusvideot.

Kansalliskirjaston ja keskuskirjaston tiiviin yhteistyön päämääränä ovat ketterästi kehitettävät digitaliset ratkaisut ja niitä tukeva kansallinen kehittämistyö, joka perustuu mm. Finna-strategiaan, Kansallisen digitaalisen kirjaston kokonaisarkkitehtuuriin sekä Kansalliseen palveluarkkitehtuuriin.

Kansalliskirjaston ja yleisten kirjastojen valtakunnallisen keskuskirjaston välinen työnjako päivitetään toimijoiden yhteistyönä yksityiskohtaisesti vuoden 2016 loppuun mennessä.

10 § Kehittämiskirjasto

Helsingin kaupunginkirjasto pitää hyvänä, että alueellisesta kehittämisestä vastaavat kirjastot nähdään entistä enemmän verkkona. Se tukee myös keskuskirjaston toimintaa.

11 § Maksuttomuus ja maksut

Maksuttomuus on suomalaisen yleisen kirjastopalvelun peruspilari ja konkretisoi osaltaan perustuslain 16 §:ä.

Varausmaksuista valtakunnassa käyty keskustelu osoittaa, että eri tyyppisissä kunnissa niiden dynamiikka vaihtelee. Tiheään asutetussa pääkaupungissa aineiston saatavuus on ratkaisevasti parempi kuin harvaan asutulla seudulla, eikä aineiston saaminen käyttöön varaamalla ole vastaavasti olennainen sivistyspoliittinen painopiste. Koska laki koskee koko maata, on varausten maksuttomuus perusteltu ratkaisu.

Helsingin kaupunki pitää tarkoituksenmukaisena periä asiakkaiden käyttäytymistä ohjaavia ja sanktioluontoisia maksuja. Näitä ovat myöhästymismaksut ja noutamattomien varausten maksut, joiden avulla edistetään ensisijaisesti aineiston kiertoa ja siten parempaa saatavuutta kaikille käyttäjille.

14 § Lainauskielto ja kirjaston käyttökielto

Nykymuodossaan lakiesityksen teksti on tulkinnanvarainen, kun se luetaan yhdessä 13 §:n ja 11 §:n 2 momentin kanssa. 14 §:n teksti on ehdoton ja tarkoittaa, että useimmat kirjastot ml. pääkaupunkiseudun Helmet-kirjastot, joutuisivat kiristämään lainauskieltolinjaansa olennaisesti. Laki ei sallisi lainaamista, mikäli myöhästymismaksuja olisi kertynyt yhdenkään päivän osalta. On epäselvää, voidaanko tätä menettelyä lieventää 13 §:ssä mainituissa käytösäännöissä. Esim. Helmet-alueen nykyiset käytösäännöt mahdollistavat lainaamisen, mikäli kertyneitä maksuja on enintään 30 euroa. Ehdotamme, että kohdan tekstiä ja lain perusteita selkiytetään lisäyksellä, jonka mukaan lainauskielto tulee voimaan, jos myöhästymismaksut ylittävät kunkin kirjaston käytösäännöissään määrittelemän summan.

16 § Osaaminen ja johtaminen

Kirjastolakiehdotuksessa määritellään kirjaston tehtävät aiempaa tarkemmin. Vastaavasti osaaminen ja johtaminen tulee kytkeä annettuihin tehtäviin. Lakiehdotuksen muotoilut vastaavat Helsingin kaupungin käsitystä osaamis- ja johtamistarpeista.

17 § Rahoitus

Kirjastopalvelujen järjestämisen valtiosuudesta sekä keskuskirjasto-
tehtävästä ja muista erillistehtävistä maksettaisiin kunnalle samantasoi-
sesti kuin nyt. Helsingin kaupunki toteaa, että verkostomainen toiminta
lisää painetta yhteisesti tuotettujen palveluiden rakentamiseen.

Kaikille kansalaisille tasavertaisesti avoimen e-aineiston saatavuuden
järjestäminen on tällä hetkellä avoin kysymys ja edellyttää tavalla tai
toisella valtakunnallista ratkaisua.

Lausunnon keskeinen sisältö

Helsingin kaupunki pitää luonnosta kirjastolakiesitykseksi olennaisilta
osiltaan onnistuneena. Lain yksityiskohtiin se esittää seuraavia muutok-
sia:

2 §

Lisätään kirjastolain tavoitteisiin kohtaan 5 sananvapauden edistämi-
nen.

5 §

Lisätään lakitekstiin kunnan muut toimijat: 'yhteistyössä muiden viran-
omaisten, kirjastoalan ja kunnan muiden toimijoiden sekä muiden yhtei-
söjen kanssa'.

6 §

Tarkennetaan lain perusteluissa, mitä tarkoitetaan kirjaston roolilla kir-
joitustaidon edistämisessä.

8 §

Lisäys pykälän tekstiin: 'Yleinen kirjasto voi tässä laissa tarkoitettujen
tehtävien hoitamiseksi toimia yhteistyössä viranomaisten, kirjastoalan
ja kunnan muiden toimijoiden sekä muiden yhteisöjen kanssa ...' Lisäy-
sehdotus lain perusteluihin: maininta yhteistyöstä kirja-alan kanssa.

9§

Konkretisoidaan valtakunnallisen keskuskirjaston tehtävän 1 muotoilua
tavalla, joka vastaa tarvetta ja tämänhetkistä tilannetta: 'kehittää ja
tuottaa yleisten kirjastojen valtakunnallisia palveluja yhteistyössä kirjas-
tojen kanssa'.

14 §

03.10.2016

Sj/1

Selkiytetään pykälän tekstiä ja lain perusteita lisäyksellä, jonka mukaan lainauskielto tulee voimaan, jos myöhästymismaksut ylittävät kunkin kirjaston käytösäännöissään määrittelemän summan.

Esittelijä

kirjastotoimen johtaja
Tuula Haavisto

Lisätiedot

Tuula Haavisto, kirjastotoimen johtaja, puhelin: 310 85500
tuula.haavisto(a)hel.fi